

oplysning fra danske agenter« er der tale om et postulat, som kun kan sandsynliggøres, såfremt man samtidigt kan redegøre for hvilken indvirkning på de tyske dispositioner, som det indhentede efterretningsmateriale rent faktisk har haft.

Den form, som A.R. Jørgensen har valgt at fremlægge dette i og for sig interessante materiale på, har givet bogen et kompilatorisk præg, som gør den mindre overskuelig. Det kan undre, at den er ganske uden noteapparat.

Hans Chr. Bjerg

CHARLES CRUICKSHANK: *SOE in Scandinavia*. Oxford University Press, 1986. 292 s. 15 £.

Den officielle britiske historie om den hemmelige sabotageorganisation, Special Operations Executive's virke i Skandinavien under 2. verdenskrig har været ventet med spænding siden dens forfatter for nogle år siden førte sig frem på en medierejse til de nordiske hovedstæder. For dr. Cruickshank har tidligere forsket i verdenskrigens historie, med bøger om SOE i Det fjerne Østen og om den tyske besættelse af Kanaløerne, og han er den første historiker, der har fået adgang til SOE's arkiver for Skandinavien. Men resultatet er blevet en skuffelse. Cruickshank mestrer ingen af de nordiske sprog og har kun overfladisk kendskab til modstandsbevægelserne i Norge og Danmark – de to lande der står i fokus for fremstillingen. Bogens norske del er blevet stærkt kritiseret af K.O. Grimnes i *Norsk Historisk Tidsskrift* 1986 s. 101 ff, og det står ikke bedre til med den danske side – til trods for at Cruickshank her har kunnet støtte sig til oversættelsen af Jørgen Hæstrups grundlæggende arbejde om den danske modstandsorganisation, »Secret Alliance« I–III (1976–77). Der er masser af sjuks og misforståelser (se f.eks. s. 14, 57, 136, 146, 158, 229, 232), de citerede eller refererede kilder mangler altid datering og proveniens, og noteapparatet med en halv snes henvisninger til trykt litteratur er nærmest med af kosmetiske grunde. Cruickshanks interesse er operationerne i marken – og han sælger gerne sin gamle mor for en god historie. Han har således ingen ambitioner om at sætte SOE's arbejde ind i en større strategisk sammenhæng, og synes forbløffende nok ukendt med den vigtige undersøgelse af David Stafford: *Britain and European Resistance 1940–1945* (1980), der netop behandler dette tema.

Men naturligvis dykker man ikke ned i et centralt og friskt arkiv uden at gøre opdagelser, og indtil SOE's samlinger åbnes for forskerne generelt – og det sker formentlig ikke med det første – vil *SOE in Sandinavia* være primær for en række oplysninger om beslutningsprocesserne ude og hjemme. Således understreger materialet SOE's nær desperate situation i 1941/42 overfor kravet om at kunne fremvise resultater i Danmark, hvad der igen forklarer det store dilettanteri og det faktum, at man øjeblikkelig skrottede sit eget projekt for opstillingen af en »secret army« til fordel for efterretnings-officerernes tilbud om det samme i P-planen. Baker Street blev dermed en uforbeholden støtte til E-officerernes status-quo-linje, og inkonsekvenserne i den britiske politik igennem 1942 skyldtes ikke SOE, men generalstaben, der ville have sabotage for at fastholde så mange

tyske tropper i Danmark som muligt. De fyldige referater af samtalerne med E-officererne Lunding og Nordentoft dementierer H.C. Bjergs konstruktioner i »Ligaen« (1985), der vil underspille E-tjenestens modstand imod sabotagen (se anmeldelsen ovenfor s. 407 ff). Således trådte Nordentoft så sent som i august 1943 op imod Flemming Muus' sabotagelinje. Da havde hovedkvarteret for længst gennemskuet at P-planen var en papirtiger og kun E-officerernes alibi for ikke at gøre noget. Det grundlagde en dyb skepsis overfor hæren, der uddybedes med begivenhederne 29. august 1943, hvor SOE noget urealistisk forestillede sig P-styrkerne bragt til kamp, men hvor E-officererne i stedet opgav ævred og flygtede til Sverige. Da E-officeren Gyth i september ankom til London for at få SOE til at finansiere – ikke retableringen af P-styrkerne i Danmark, men en hvidgarde der kunne slå kommunisterne ned efter krigen – var målet fuldt. Muus' politiseren bragte SOE og hæren på linje i løbet af 1944. Men under striden i vinteren 1944/45 mellem modtagerchefen Toldstrup og jyllandslederen, oberstløjtnant Bennike tog SOE klart Toldstrups parti, som den der lavede noget overfor den passive officer.

Om sabotagerne imod jernbanerne i 1944/45 skriver Cruickshank som om Aage Trommers disputats om »Jernbanesabotagen« (1971) ikke eksisterede, men bogen afspejler utvivlsomt her SOE's egen selvforståelse. I det omfang denne mere systematisk lader sig udsondre af det fremlagte materiale kan *SOE in Scandinavia* være til nytte.

Hans Kirchhoff

Redaktionen har modtaget følgende indsigelse imod Per Ingesmans anmeldelse i sidste hæfte (87:1, s. 177f.) af *Tore Nyberg: Die Kirche in Skandinavien*.

Kapitel I behandler kontinuiteten i de tidligste forestillinger om Skandinavien som missionsområde i de europæiske centre, hvorfra missionen udgik: Rom, Hamburg-Bremen og – implicit – de uddannelsessteder, hvor de udsendte missionærer havde studeret. Kontinuiteten kan aflæses i beskrivelser af Nordens regioner og den tilsvarende inddeling i bispedømmer.

Det bliver påvist, hvad der indtil nu ikke er sket, at de to vigtigste kilder til regionalinddelingen, Adam af Bremens »hvidbog« fra ca. 1070/75, og fortegnelsen over nordiske bispedømmer i et håndskrift i Florens fra 1104/22, i grunden tegner det samme billede og giver indblik i missionens udvikling fra en generation ca. år 1070 til den følgende ca. år 1100. En særlig interesse for den danske kirkehistorie har konstateringen af, at mens den dynamiske fase af stiftsinddelingen nåede sin afslutning i Danmark allerede omkring 1060 med Svend Estridsens oprettelse af de nordjyske stifter, indtraf perioden med bevægelige stiftsgrænser i Norge og Sverige omkring en til to generationer senere, dog åbenbart under styring af de samme missionsstrategiske præmisser. Et led i argumentationen er Knytlingasagas oplysninger om ledingsopbudet i de danske bispedømmer.

De to behandlede klosterlige domkapitler, Børglum og Odense, har det til fælles, at begge er centrum for et stift, der kun består af øer. Det insulære træk i begge bispedømmer ansues som en missionsstrategisk udfordring, der er blevet løst ved indføringen af et klosterligt domkapitel efter engelsk (Odense) og tysk